

**Поради керівникам педагогічних і учнівських колективів щодо
вбереження дітей підліткового віку від необдуманих і ризикованих
дій, вчинків і небезпечних контактів**

СХВАЛЕНИ

*рішенням Вченої ради Державного інституту
сімейної та молодіжної політики України*

Висока освіченість, значний досвід педагогічної роботи, притаманна кожному педагогові фахова культура і педагогічний такт у поєднанні із знанням дітей, які щодня дорослішають, долаючи так званий «перехідний період» підліткового, як правило, 11 – 17 літнього віку, цілком достатні для їх вбереження від необдуманих і ризикованих дій, вчинків і небезпечних контактів. Однак суспільна змінюваність і ускладнення ризиків зумовлює урізноманітнення і, відповідно, ускладнення природних більш або менш виражених способів підліткової емансипації, в основі якої – прагнення здобути визнання серед ровесників, що у поєднанні з неповним усвідомленням наслідків своїх дій, вчинків або й поведінки в цілому, неспівмірно переважає схвалення педагогів і батьків. Повне усвідомлення наслідків, властиве повноліттю і дієздатності людини, Конституцією України встановлено для громадян України, які досягли вісімнадцятилітнього віку, що не означає зникнення у цьому віці природної ціложиттєвої потреби у доброзичливому дорадництві значущих інших – у моральних авторитетах і їх життєвих взірцях, до яких належать педагоги, лікарі, батьки і особливо – дідусі й бабусі. Несуперечливість, а навпаки – згода у цих сукупних ставленнях і оцінках є регулятором самоусвідомлення й усталеності поведінки дітей підліткового віку, що визначає певність і передбачуваність вчинків їхньої ранньої юності, про які пізніше їм не доведеться шкодувати.

Ці поради ставлять на меті запропонувати керівникам педагогічних колективів, зокрема директорам загальноосвітніх, позашкільних та інших освітніх закладів, їх заступникам, і керівникам учнівських колективів дітей підліткового віку, до яких за посадами і обов'язками належать вчителі усіх предметів, вихователі, керівники гуртків та інші педагогічні працівники, до того, на що можна і варто звернути увагу

керівникам педагогічних колективів:

1. Зосередження учнів підліткового віку спільно з усіма педагогами освітнього закладу в українському контенті, який визначає первинний зміст актуальної свідомості дітей у їхній взаємодії – спілкуванні, спільних справах і захопленнях. Цим самим оберігальна функція української мовно-образної свідомості, що формується на цьому віковому етапі життя дітей, виконуватиме домінуючу місію у виникненні відчуття захищеності, точки внутрішньої опори при сприйманні шкідливого інтернет-контенту, зовнішніх небезпечних контактів.
2. Встановлення і підтримування режиму рівноваги між стабільністю і змінами в житті всього педагогічного і учнівського колективу як важливого психогігієнічного принципу. Для його постійного втілення педагоги і учні мають заздалегідь знати про майбутні зміни, готуватись до них, визначаючи психологічне «значення-для-себе» і цим самим отримують можливість уникати несподіванок і раптовостей, які закономірно зумовлюють виникнення непередбачуваних і не повною мірою усвідомлюваних способів внутрішнього і поведінкового реагування. Водночас безкінечна повторюваність, незмінність, застиглість способу шкільного функціонування дитини підліткового віку призводитиме до появи неусвідомлюваних бажань вийти за межі цієї повсякденності, вчинити неочікуване, але цікаве, реалізувати бачене в інших контентах як переживання непережитого, випробувати його у власному вчинку.

3. Масові колективні заходи збільшують напруженість кожного учасника пропорційно до збільшення їхньої загальної кількості. Звернімо увагу на те, що саме перебування учня в школі вже є його колективною діяльністю в класі, який є звичним, більшою або меншою мірою освоєним осередком, де несподіванки у способах реагування більшості учасників в основному передбачувані. Зведення кількох класів, поява нових учнів і нових людей порушує цю узвичаєність і вивільнює енергію збудження. Це добре і потрібно в певних межах і з певною періодичністю, але із врахуванням того, що вслід за збудженням настає фаза виснаження, яка в підлітковому віці має значну різноманітність вираженості: мажорний, піднесений настрій масового заходу вже на виході з нього завершується штовханиною або й бійкою, збудження не згасає до пізнього вечора, відкладаючи засипання і години сну, переживання відображаються у снах, періоду сну не вистачає для повного відновлення інтелектуальної і емоційно-вольової саморегуляції навчальної працездатності наступного дня.
4. Керівництво усім педагогічним колективом, в якому педагоги є керівниками колективної роботи учнів, поєднуваної в цьому процесі з індивідуальною, включає забезпечення ефективної роботи психолога як керівника індивідуального розвитку кожного учня, його особистісного зростання, самопочуття і психофізіологічного становлення. Для цього в навчальному закладі має діяти окремий психологічний кабінет з корисною площею не менше 14 м^2 по $7,5 \text{ м}^2$ на кожну особу – психолога і учня, устаткований для обстежень психофізіологічних станів дітей вітчизняними психологічними устроями «Хист», «Вектор», «П'ятра», «Рінь», «Фазаграф» та іншими, що дають змогу об'єктивізувати динаміку змінюваності станів учня в усіх випадках, коли суб'єктивно вона не виражається. Ефективність психологічної роботи прямо залежить від її індивідуалізації, адже саме для забезпечення індивідуалізації дитячого розвитку в умовах колективно організованого навчання вводилась і призначена ця посада. Вбереження психологом учнів підліткового віку

від необдуманих і ризикованих дій, вчинків і небезпечних контактів здійснюється згідно з Етичним кодексом психолога України, що передбачає додержання конфіденційності в усьому, що стосується взаємин з учнем, його особистого життя і життєвих обставин за винятком випадків, коли виявлені симптоми є небезпечними для підлітка і психолог повинен поінформувати про це тих, хто може надати кваліфіковану допомогу.

керівникам учнівських колективів:

5. Поряд з колективною роботою з усім класом виявляйте індивідуальну увагу, пам'ятаючи, що зайвої індивідуальної уваги до учня підліткового віку не буває. Сказане для всіх зовсім не означає, що ваше слово буде однаково сприйняте кожним з учнів. Сказане індивідуально – індивідуально вплине і запам'ятається.
6. Радійте, коли до вас звертаються з будь-якого приводу і намагайтесь уважно вислухати, навіть якщо вам це здається маловажливим. Цілком можливо, це й так, але ви цим створюєте звичку до постійного спілкування і утворюєте впевненість дитини в тому, що до вас найлегше звернутись, ніж до будь-кого іншого. Змагайтесь з усіма іншими дорослими за це. Переможцем в цьому змаганні стає кожна дитина.
7. Усі ставлення мають властивість наслідуватись дитиною, а в підлітковому віці – перетворюватись на протилежні, що сприймаються як неслухняність, протест, блязнювання, наприклад, саркастичне копіювання вчительських жестів, голосу, міміки. Цим самим заміщується брак почуттів певного спектру, необхідних для природного розвитку власних ставлень, через призму яких підліток оцінює власні стосунки у усіма іншими. Підтримуйте, розвивайте і заохочуйте ці взаємини, смійтесь разом – це потужний запобіжний засіб від несподіваних і ризикованих вчинків, несприятливого втілення себе у небезпечному товаришуванні і взаєминах.

8. У зв'язку з цим особливо значущими для кожного учня підліткового віку є здобуття визнання у значущих для нього дорослих, якими є учитель, вихователь, педагогічний працівник. В разі неможливості його досягнення, цей потяг до визнання значущості власного існування заміщується визнанням однокласників, а в разі відсутності й цієї можливості – поза школою і, особливо, в інтернеті. Дорослими, а не дітьми встановлене і культивується з покоління в покоління етичне правило для учнів – вітатись першими, плекаючи привілеї старших на повагу молодших. Але серед рідних людей не так: щоб привчити дитину вітатись, тато і мама роблять це першими, показуючи власний приклад. Саме тому, якщо вчитель, а тим більше – директор школи привітається і заговорить до учня першим, це найчастіше запам'ятовується на все подальше життя як знак: «Я існую!», «Я майже рівний з цією дорослою людиною», «Я теж вже незабаром стану таким же дорослим, як і вона», «Я потребую поваги цієї людини і надалі».
9. Плануйте з учнями їхнє майбутнє. Заохочуйте учнівські мрії. Мрії стають перспективними задумами, а задуми – планами, плани – гарними вчинками вже найближчими днями. Визначайте найближчі приємні шкільні події.
10. Заохочуйте все, крім небезпечного. Про ризики, небезпеки і їх можливі наслідки говоріть прямо. Наводьте приклади уникнення небезпек, способів відмови і виходу з ризикованих і небезпечних ситуацій.
11. Інтернет є потужним пізнавальним засобом розвитку для будь-якої людини, а особливо – учнів підліткового віку. Захоплюйтесь цими пізнавальними можливостями разом з учнями, привертаючи їхню увагу до багатства знань з вашого предмету і можливостей їх використання в житті. Хай домінантою у сприйманні учнями можливостей інтернету стають предметні сфери дитячого розвитку, їх зв'язок з реаліями життя замість віртуалізації дитячої свідомості, наслідком якої є дисгармонія вивченого невміння, недосягнення віртуально бажаного у

повсякденному житті і цим самим – болісна фрустрація, дезорганізація свідомості, розгубленість. У класі мають лунати дитячі голоси, розповіді і представлення результатів інтернет-вправлення як одного з проміжних етапів втілення здобутих самостійно цим способом фактів, відомостей і знань.

12. В усьому підносьте самооцінку дитини, повідомляйте батькам про старання, ретельність, здібності, знаходьте найменші і найнезначніші успіхи учня, не підтримуйте спроби перекласти на батьків тягар покарань, адже найуспішніше навчання не варте здоров'я жодної дитини і тим більше – її життя.

Сергій Болтівець,

професор, доктор психологічних наук, завідувач Відділу розвитку молодіжної політики Державного інституту сімейної та молодіжної політики України;

Галина Пилягіна,

професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри психіатрії, психотерапії та медичної психології Національної медичної академії імені Платона Шупика

Куди звернутися за допомогою:

1. Центр практичної психології та соціальної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка, тел. 553–74–14
2. «Дитяча» гаряча лінія: 0800500225
3. Київський міський центр здоров'я
04119, м.Київ, вул. Дегтярівська, 25
+38(044)483–96–00
citycenter@health.kiev.ua
<http://www.zdorov.com.ua>